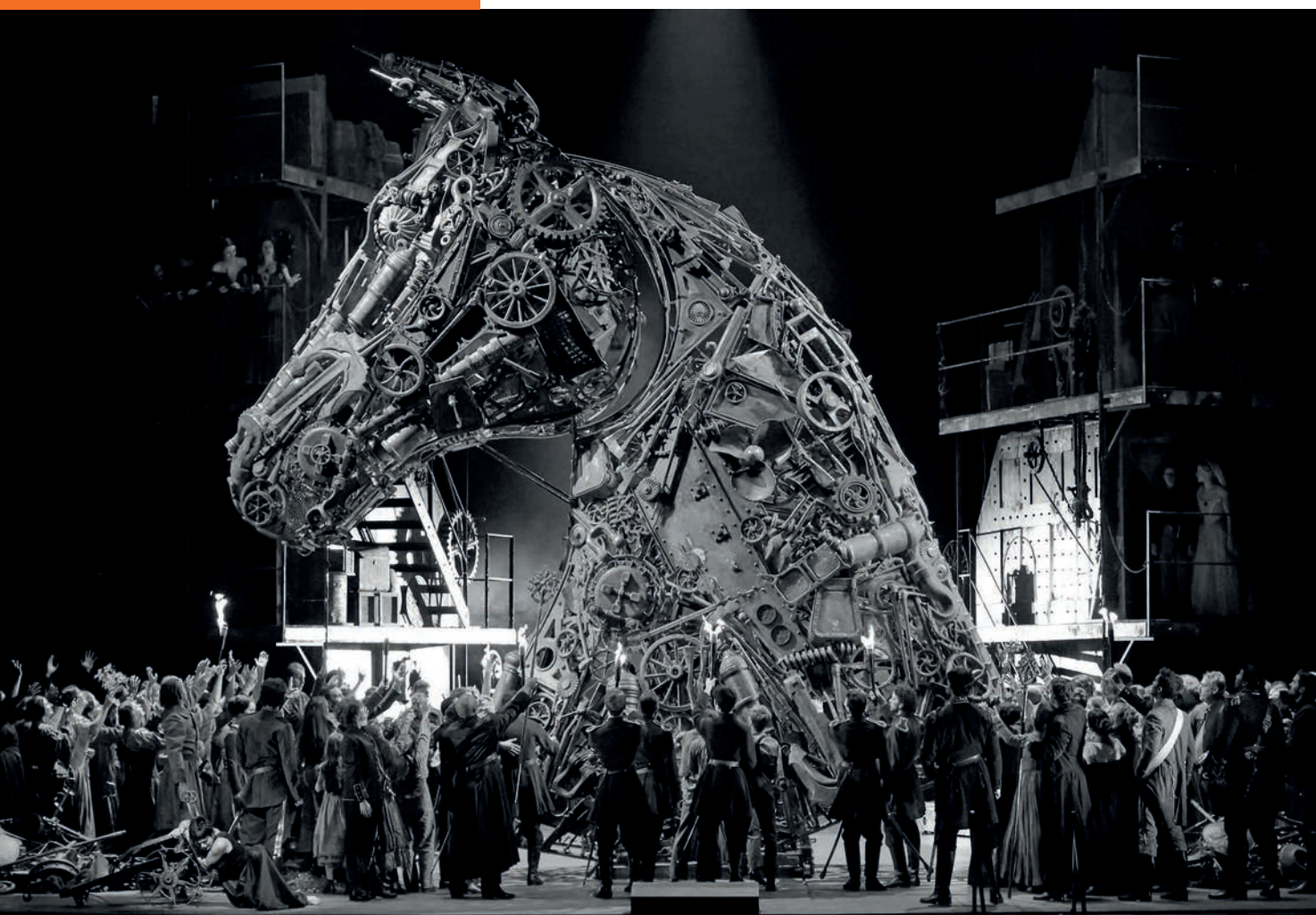

FELIX AUSTRIA

Bécs Berlioz-lázban ég

Bécs lázasan készül a 2019-es Berlioz-évfordulóra. Philippe Jordan és a Wiener Symphoniker a zenekar teljes 2018/19-es évadát az ő életműve köré tervezi, *Berlioz Focus* címmel tizennyolc hangversenyen műsorra tűzik a zeneszerző legjelentősebb zenekari és oratorikus alkotásait, a legkeresettebb Berlioz-szakértő karmesterek és szólisták közreműködésével. Az Operaház hatalmas vállalkozásban – a Scalával, a Covent Gardennel és a San Franciscó-i Operával közös produkcióban – október közepén mutatta be *A trójaiak (Les Troyens)* című ötfelvonásos dilógiát, mint saját ünnepi évadának első és kiemelt premierjét.

Pillanatkép A trójaiak bécsi előadásáról. © Michael Pöhn / Wiener Staatsoper

Nem gondolnánk, de Berlioznak és Bécsnek eseménydús közös múltja van, a zeneszerző két hosszú bécsi tartózkodásával (1845, 1866), reményteli sikerekkel. Európa két vezető zenevárosa, Bécs és Berlin már az 1830-as évek elején elkezdett versengeni Berliozért, amikor a *Fantasztikus szimfónia* sikere túljutott Párizs falain. 1834-ben az események felgyorsulni látszottak – ekkor adta ki Liszt a *Fantasztikus szimfónia* zongoraátíratát, ami így bekerült a polgári szalonok kottatárába – és a bécsi zenekarok szűnni nem akaró ostrom alá vették a zeneszerzőt a partitúrát kérve. Ő azonban nem adta ki a kezéből a kincset, a kotta csak vele együtt utazhatott.

1845 novemberében érkezett Bécsbe, ahol valóságos diadalmenet várt rá. Memoárkötetében nagy élvezettel emlékezik a megérkezés pillanatára: „A partraszálláskor Bécsben rögtön ízelítőt kaptam a bécsiek szenvedélyes zeneszeretetéből: a csomagokat vizsgáló vámtiszt kiszállt csónakjából, és a nevemet meglátva felkiáltott (persze franciául): »Hol van? Hol van?« »Itt vagyok, uram.« »Ó, istenem! Berlioz úr, mi történt Önnel? Nyolc napja várjuk, minden újság megírta, hogy elindult Párizsból és hogy Bécsben fog koncertezni. Nagyon nyugtalanok voltunk, hogy még nincs itt.«¹ A közönség és a kritika, a bécsi zenésztársadalom egésze a legnagyobb lelkesedéssel fogadta a megszólaló műveket. „...a bécsiek nagyon kegyesek hozzám, rojtosra tapsolják a tenyerüket, és koncertenként akár négy ráadást is kikövetelnek. A párizsiak nem ilyen intelligensek, meg nem is ilyen lelkesek.”² (1846 februárjában Berlioz Pestre is ellátogatott, ekkor és itt írta a Rákóczi-indulót.)

Berliozra fókuszálva

A Wiener Symphoniker eddig is sokat tett Berliozért, fennállása óta mintegy 300 alkalommal tűzte műsorára a francia zeneszerző darabjait. Mostani nagyszabású Berlioz-évadát beharangozva Philippe Jordan arról a megdöbbentő, forradalmi erőről szolt, amivel a *Fantasztikus szimfónia* felrázta a poszt-beethoveni zenei életet Franciaországban és egész Európában, és aminek újkori pandantját most Bécsben szeretnék megvalósítani. „Számomra ő kétségkívül a zenetörténet egyik legvarázslatosabb alakja. Liszt programzenéje és Wagner életműve sehol nem lenne Berlioz nélkül. Hugo, Balzac, Delacroix köréhez tartozott, igazi romantikus polihisztorként rendkívüli műveltség, széles érdeklődési kör és átható kíváncsiság jellemezte. Zenéjében olyan egyéni hangot üt meg, olyan leleményes megoldásokkal, amire csak egy autodidaktától számíthatunk. Nem csak a hangszínek nagymestere volt, a legizgalmasabb talán az, ahogyan minden gondolata állandó mozgásban van, soha semmit nem ismételt. És minden mögött érezni a korlátok nélküli nagyromantikus lendületet, az állandó, sóvár keresést, ami minduntalan fenyegető kitörésekbe torkollik.” Veszélyes zene, hatalmas előadói apparátusokkal, embert

próbáló időtartamokkal – ez is oka, hogy egyes művek ritkán, és inkább részleteikben éltek a koncertpódiumon. „Ez a projekt valóban teljes erőbevetésünket igényli”, mondta Jordan. A legjelentősebb Berlioz-előadókat hívták meg: Philippe Jordan mellett Bertrand de Billy, François-Xavier Roth és Stéphane Denève vezényel, sztárszólisták – Bryn Terfel, Thomas Hampson, Kate Aldrich, Bryan Hymel – működnek közre. Nyolc Berlioz-mű hangzik el az évadban: a gyakrabban hallható *Faust elkárhozása*, a *Római karnevál* vagy a *Harold Itáliában*, a *Fantasztikus szimfónia* és a *Benvenuto Cellini* mellett olyan ritkaságok is, mint a *Lélio* vagy a *Nyári éjszakák* zenekari dalciklus.

Utóbbi a *Berlioz Focus* sorozat harmadik hangversenyének (november 4-6., Konzerthaus) zenei szenzációja volt, Thomas Hampson zseniális szólójával. A *Nyári éjszakák* (op. 7) a romantikus zeneirodalom első zenekari dalciklusa, ebben a minőségében műfajteremtő alkotás. Szövege Théophile Gautier 1838-as *La comédie de la mort* (*A halál komédiája*) kötetében jelent meg, mely már a címmel is vonzhatta a *Fantasztikus szimfónia* szerzőjét. Berlioz előbb különálló zongorakiséretes dalokként (sőt, eredetileg más-más hangfajra) zenésítette meg a verseket, és csak később egységesítette, transzponálta, hangszerelte. A művek nem alkotnak tematikus értelemben dalciklust, inkább a közös költői nyelv és borongós életérzés, valamint a zeneszerzőre jellemző gazdag dallamosság, színes hangszerelés fonja őket egységbe.

E sorok írója a koncert főpróbáját hallhatta³, elején a kissé fád Wiener Symphoniker sokszor játszott repertoárdarabjával (Schumann: *2. szimfónia*, Mendelssohn: *Szentivánéji álom*, „*Nyitány*”). Thomas Hampson megjelenése azután jócskán felpezsdítette az álmoskás szombat délutánt, „*Der Dichter spricht*” – csak erre tudtam asszociálni. Talán mert így működik egy igazi egyéniség, akkor is, ha éneklése nem volt tökéletes, ha némely hangot csak markírozott, és úgy tudom, hosszú repülőút után jelent meg a próbán. Ennek ellenére minden idegszálával figyelt a karmesterre, hibátlan francia kiejtésére, a zenekar szólóira, saját lendületére és színpadi jelenlétére, a terem végében hallgatózó segítőjére... És nem volt az az ismétlés, amit kedvetlenül vagy motiválatlanul csinált volna végig.

Vergilius, grandeur és mézsárszék

Öt felvonás, kilenc kép, hatalmas kórus és zenekar, akrobatacsapattal kiegészült balettkar, tizenkilenc énekes szerep: az Aeneis-történetet színpadra álmódó szerző nem hazudtolta meg önmagát. A *trójaiak* (*Les Troyens*), amelyet a szerző életében és utána is jó ideig előadhatatlan monstrumnak tartottak – hacsak nem dilógiaként két estére elosztva –, Berlioz ambiciózus, nagyszabású zenei freskója, és egyben személyes kálváriája. Lenyűgöző tömegjelenetek, hatásos eszközökkel ábrázolt mítoszi emelkedettség és tragikum, két

csodálatosan megírt női szerep (Kasszandra, Dido) – míg a férfi főszerep (Aeneas) szinte súlytalan. Igen, Wagner kortársáról van szó.

A mitológiai téma ifjúkora óta foglalkoztatta Berliozt. „Egész életemet ezekkel a félistenekkel töltöttem,” írta Carolyne zu Sayn-Wittgensteinnek, „azt hiszem, ismernek engem, én mindenesetre ismerem őket.” Carolyne nemcsak barátnőként, hanem tanácsadóként, műszaként is fontos, sőt főszerepet játszott *A trójaiak* létrejöttében: ő biztatta Berliozt a librettó megírására, a komponálásra, és folyamatosan életben tartotta lankadó alkotókedvét – neki szól az opera ajánlása is.

A zeneszerző életműve koronájának tartotta *A trójaiakat*, és talán maga is meglepődött, milyen küzdelmeknek néz elébe a mű kiadásával és bemutatásával kapcsolatban. „Tudja talán, hogy kettőbe kellett vágnom az operámat, amelynek az első része, *Trója bevétele* önmagában egy háromfelvonásos opera, és a második részét, *A trójaiak Karthagóban* címűt mutatták most be,” írta szintén Carolyne-nak. „Azt is el kellett szenvednem, hogy a kiadóm feltrancsírozza a darabot, és hogy a partitúrám szeletekre vágva várja a vásárlókat a boltban, ahogyan a hús a mészárszékekben, a kis és nagyfogyasztók igénye szerint, ahol vehetünk két fillérért egy kis tüdőt, hogy a házmester macskáját megvendégeljük... Ah! az üzlet és a művészet szörnyen utálják egymást.”⁴

A trójaiak Bécsben

A közelgő centenáriumra készülve négy operaház (London, Milánó, San Francisco, Bécs) koprodukciójaként került színpadra *A trójaiak* David McVicar pazar rendezésében, Es Devlin lélegzetelállító díszletével és Lynne Page koreográfiáival. A Kasszandra szerepét éneklő Anna Caterina Antonacci mind a négy produkció szereposztásában helyet kapott, méltán, Joyce DiDonato pedig résztvevője volt annak a CD-felvételnek, amely 2018-ban „Az év hanglemeze” lett. E lelkes bevezető után meg kell kockáztatnom a műre vonatkozó ünnepontó kijelentést: az opera 5 és fél óra, és valóban annyinak is érezzük. Dráma és zene kettőse nem elég erős, nem elég érdekes ennyi idő tartalommal való megtöltésére. Mégis, a lenyűgöző látványvilág, a hiteles rendezői megoldások, a díszletek-színpadelemek szerves, zseniálisan dekoratív, és a jelképek szintjén is működő rendszere, a terjedelmesen is hatásos balett, a 19. századi és valahogyan mégis időtlen hatást keltő jelmezek színes forgataga táblás házakat, álló ovációt, fényes sikert eredményezett.

A bécsi szereposztásban örömmel vettem észre egy magyar nevet: Vörös Szilvia mezzoszopránét, aki idén szeptembertől került a ház társulatába, és Anna szerepét éneklő *A trójaiak*-ban. Mint Dido húga és támogatója, Anna a történet

második legfontosabb női alakja, így a fiatal művésznő igazi világsztárokkal (Joyce DiDonato, Jongmin Park) énekelt duettek. Vörös Szilviát a bécsi operaházban tapasztalt munkamódszerekről, a szerepre való felkészülésről, és persze a sztárokkal való együttműködésről kérdeztem: „Joyce DiDonato a legkedvesebb, legeggyüttműködőbb partner, akit csak el lehet képzelni. Sok mindenben kellett egyeztetnünk, mert sok a közös jelenet, és mindig volt rám ideje... A nehézséget inkább az jelentette, hogy a hathetes próbafolyamatnak én csak a közepétől kerültem bele a sűrűjébe. Eredetileg ugyanis helyettesítőnek jelöltek ki, viszont a próbafolyamat közepe táján szóltak, hogy mégis én éneklek a bemutatót. A rendező, majd az asszisztense személyesen foglalkozott velem, hogy megtaláljam a helyemet a színpadi mozgások bonyolult rendszerében.” Utánaolvassa a kritikáknak, Szilviának nem lehet oka panasza: remek visszajelzéseket kapott. De hogyan kerül a színpadra egy magyar énekes? Versenyen hallották őt énekelni? Előéneklésre hívták? „Ezek mind megtörténtek! Aztán amikor megkaptam a kétéves szerződésemet, mellékeltek hozzá egy listát, hogy milyen szerepekben képzelnek el engem. Közöttük volt Anna is, persze coverként. Már ekkor sóvárogva gondoltam rá, s végül a sors úgy hozta, hogy az összes előadást megkaptam!”

A továbbiakban arról érdeklődtem, hogy mi a különbség a művésznő budapesti, szabadúszó operaházi munkája és a bécsi társulati rendszer között. „A bécsi operaház egy munkahely, minden nap be kell járni, ami nagy kötöttség, de egyben fantasztikus »szolgáltatásokat« nyújt. Naponta dolgozom a korrepetitornal, napra készen tartjuk, csiszolgatjuk a szerepeket, készülünk a továbbiakra. Egyébként a *Rusalka 2.* vízitündére a következő munkám, majd coverként a *Nabuccóba* és a *Pillangókisasszonyba* vagyok kiírva. Emellett egy nagyobb falatra is gyúrok már, a brüsszeli La Monnaie színházban Ponchielli *Giocondájában* leszek Laura. A korrepetitor mindenre rendelkezésre áll, konkrét bécsi szerepekre, vagy általános repertórium-bővítésre, és persze külön anyanyelvi korrepetitornal is dolgozhatok.

Ebből az is kiderül, milyen kevés ideje jut Bécsen kívüli fellépésekre. „Ez egy fix szerződés, fix fizetéssel, és 100%-os rendelkezésre állással – ezt még szoknom kell. Csak olyan távolléteket engedélyeznek, amelynek a szerződését még Bécs előtt kötöttem meg. De a szigorú munkarendhez maximális empátia társul, és ez már nem szakmai kérdés. Amikor például lebetegedtem pár napra, több emailt is kaptam kollégáktól és irodai munkatársaktól, amelyben a segítségüket ajánlották fel, orvost javasoltak, hangregeneráló tippeket adtak, és ez fantasztikus érzés volt, csapattagnak éreztem magam.”

¹ H. Berlioz, *Mémoires* (Deuxième voyage en Allemagne, 1845–1846).

² Levél Léopold de Meyernek, 1946. december 3.

³ Hampson a koncertet lemondta, Erőd Adrián énekelte helyette.

⁴ 1863. november 19-i levél.

**concerto
BUDAPEST**
született muzsikusok

KONCERTÉLMÉNYT KARÁCSONYRA!

ARANY CSOMAG

5 KONCERT
25% KEDVEZMÉNNYEL

EZÜST CSOMAG

4 KONCERT
20% KEDVEZMÉNNYEL

BRONZ CSOMAG

3 KONCERT
15% KEDVEZMÉNNYEL

CSOMAGOK MÁR 2550 FT-ÉRT!

Koncerthelyszínek:

MÜPA / ZENEAKADÉMIA / VIGADÓ / BMC

Részletekért látogasson el a

www.concertobudapest.hu/karacsony weboldalra!

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA